

פתרון בחינת הבגרות בספרות

שלוש יחידות לימוד

מועד מיוחד, יוני 2014

מספרי השאלון: 107,08302

מוגש על ידי:

בתיה לוינסון ונאוה לזר

מורות לספרות ברשת בתי הספר של

יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

התשובות מובאות בנקודות בלבד. על הנבחן לפרט את הדברים**פרק ראשון – מבחר יצירות מספרות העולם**

נבחן שבחר בפרק זה, נדרש לענות על שלוש מהשאלות 1-13:
 על שאלה אחת מקבוצה ראשונה (שאלות 1-9),
 ועל שתיים מהשאלות של קבוצה שנייה (שאלות 10-17).

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 1-9:

קבוצה ראשונה**שאלה מספר 2 - "האף" / גוגול**

- "האף" נובלה בעלת יסודות פנטסטיים הפורשת סיפור על אף שהלך לאיבוד, נמצא באורח מופלא ועימו שבו החיים למסלולם. אירועים פנטסטיים- אירועים שחורגים מחוקי הטבע המוכרים לנו.
- על הנבחן לפרט את גלגולי האף השוברים את חוקי ההגיון והמציאות, כמו למשל: אף שהלך לאיבוד ונמצא בכיכר לחם אפוי, אף שהתגלם לדמות פקיד רם דרג, אף שנתפס בניסיון לצאת מהארץ עם דרכון מזויף, אף שבאופן בלתי מוסבר חוזר למקומו הטבעי, אפילו ללא הפצוון שעיטר אותו.
- תיאור האף מנסח תובנות בהקשר להתנהגות האנושית: האף שנעלם מייצג באופן פנטסטי שחצנות ותחושת התנשאות של הגיבור הראשי, המאיור קובאליוב, ובכך מאיר את השחצנות האנושית.
- התגלמות האף לדמות פקיד מאפיינת באופן פנטסטי את יומרנותה של הדמות הראשית. אפיון זה שופך אור על היומרות האנושית.
- במהלך החיפוש אחר האף נתקל המאיור קובאליוב בעובדי ציבור, שאף אחד מהם לא ממלא את תפקידו במקצועיות וברגישות. הוא נתקל בדמויות נשיות, אך הקשר בינו לבינם הוא קשר תועלתני נעדר רגש אמיתי. במהלך החיפוש אחר האף מתגלה עולם שבו מערכות היחסים בין האנשים נקבעות על פי המקום בסולם ההיררכי. המשתמע מתיאור בלתי ריאליסטי זה, הוא שבני האדם מונעים על ידי שחצנות ויומרות, והעולם החברתי בו אנו חיים מתנהל בחוסר מקצועיות וחוסר רגישות.

שאלה מספר 4 - "הגלגול" / קפקא

סעיף א'

- זוהי יצירה פנטסטית השוברת את חוקי המציאות וההגיון. ראשיתה של היצירה בתמורה וסופה בכיליון: גרגור סמסא מתעורר בוקר אחד ומגלה שהפך לשרץ. תמורה זו מובילה לסופו, בשל יחסה של משפחתו ושל החברה אליו.
- דרך שבירת חוקי המציאות יוצר קפקא הזרה למציאות- הוא מתאר דרך עיניו של גרגור השרץ ודרך נקודת מבטו של המספר את האוטוריטות הדורסניות שמבטלות את הזהות האישית של האדם.
- הפיכתו של גרגור לשרץ היא ריאליזציה של מטאפורה- גרגור השרצי היה עוד לפני הגלגול שרץ בגוף של אדם.
- מכל אלה עולות תובנות בנוגע לטבע האנושי וליחסים בין בני אדם :
  1. משמעות חברתית- האוטוריטות בחברה הן דורסניות ומבטלות את האדם ואת רצונו כישות עצמאית. מהותו של האדם נרמסת אל מול החברה.
  2. משמעות משפחתית- למרות הציפייה שהמשפחה וקשר הדם יהיו חזקים ואיתנים מול כל קושי, דרך הנובלה עולה האמירה שנאמנות ותמיכה על בסיס קשר הדם אינן מובנות מאליהן.
  3. משמעות פסיכולוגית- פרוידיאנית- דרך הנובלה מציף קפקא קטגוריות כלליות בנפש האדם: התסביך האדיפלי וגילוי העריות.
  4. משמעות אקזיסטנציאליסטית (קיומית)- הקיום של האדם אינו מובן מאליו. האדם עומד מול האבסורד של הקיום, קולו לא נשמע והוא זר ומנוכר לסביבתו.
- את המשמעויות הללו יש להדגים דרך שלוש היציאות של גרגור מחדרו וסיום היצירה.

שאלה מספר 8 – "מהומה רבה על לא דבר" / שקספיר

- בנקודות זמן שונות במהלך העלילה הצופים יודעים יותר מהדמויות במחזה. כך נוצרת האירוניה הדרמטית לאורך המחזה.
- "מהומה רבה על לא דבר" היא קומדיה רומנטית, החוגגת את ניצחון האהבה. שני זוגות של אוהבים, השונים בגינוני החיזור שלהם ובמודעותם העצמית, מצליחים להתגבר על הקשיים העומדים בפניהם ולממש אהבתם.
- האירוניה הדרמטית השולטת במעמדי הציתות, ההתחזות והעמדות הפנים בונה את המתח הדרמטי.
- העלילה במבנה התכליתי מגיעה לסיום טוב: הדמויות הפועלות מוצאות אהבה. הסיום הטוב הוא אלמנט קומי הבא לידי ביטוי בתמונת החתונה.
- על הנבחן לבסס את דבריו באמצעות תמונות מפתח בעלילה כמו למשל: התחבולה הקומית, התחבולה הזדונית, תמונת החתונה ועוד.

הנבחרים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 10-17:

קבוצה שנייה**שאלה מספר 9 – "אודיסיאה" / הומרוס**

- שתי נשים מקבלות את פניו של אודיסיאוס בשובו אל ביתו: אאוריקליאה האומנת ופנלופי אשתו.
- אאוריקליאה היא האומנת של אודיסיאוס מינקותו, זיהתה אותו קודם לכן באמצעות הצלקת שהיתה על רגלו. זו הצלקת שצרבה בו את מהותו כסובל ומחולל סבל. מבחינתה זו הוכחה לזהותו.
- אאוריקליאה בטוחה בשאלת זהותו של אודיסיאוס, היא מכירה אותו כאם שהרי היא גידלה אותו, והיא מנסה לשכנע את פנלופי שאכן זה הוא.
- פנלופי מסרבת לקבל את דבריה של אאוריקליאה, חושדת שמא האלים מתעתעים בה, כך נוצרת טכניקת ההשהיה.
- היא מתרצה לאאוריקליאה ויורדת לראות את הזקן שטוען שהוא אודיסיאוס.
- בניגוד לבטחונה של אאוריקליאה, פנלופי חשדנית ומעוררת את כעסם של הסובבים אותה, עד הרגע בו היא מקבלת הוכחה נחרצת לכך שזה אודיסיאוס.
- על הנבחן לפרט את הדברים באמצעות דוגמאות מפרק 23.

שאלה מספר 10 – "דון קיחוטה" / סרוונטס

- דון קיחוטה הוא אציל כפרי שקרא יותר מדי ספרות אבירים והחליט לכפות את עולם הספרות על המציאות.
- הוא עוטה על עצמו דמות של אביר ונוהג על פי כללי האבירות:
  - הוא מוצא כלי נשק חלודים במחסן, מנקה ומכין אותם
  - מתקין לעצמו קובע – קסדה
  - מחליף את זהותו של סוסו הזקן והרזה וקורא לו בשם: "רוסינטה", שפירושו ראשון הסוסים.
  - מחליף את זהותו – בוחר לעצמו את השם דון קיחוטה דה למנצ'ה.
  - ככל אביר הוא מוצא לעצמו אהובה למענה יצא למסע הגבורה. דון קיחוטה בוחר באיכרה פשוטה וגסה שריח בצל נודף מפיה, המתגוררת בקרבתו והופך אותה לנסיכה דולסינאה דל טובוסו.
  - ככל אביר הוא בוחר לו נושא כלים – את שכנו האיכר העני סאנצ'ו פאנסה. זה הופך לעוזרו האישי ונושא כליו.
- בדרך זו נוצרת הפארודיה על ספרות האבירים.
- סנצ'ו מתייחס בהומור לכללי האבירות של אדונו, הוא מציאותי ומנסה להניא את דון קיחוטה מהסתבכויות מיותרות.
- יחד עם זאת סנצ'ו מעריך ומכבד את אדונו ומשתף עמו פעולה.
- על הנבחן לפרט את שתי ההרפתקות בפרק ח', המלחמה בטחנות הרוח והמפגש עם הנזירים הבנדיקטים.
- בכל הרפתקה יש להתייחס להתנהגותו של דון קיחוטה כאביר, להתנהגותו של סנצ'ו פאנסה כנושא כלים ולתפקיד האהובה דולסינאה.

שאלה מספר 11 – "הילדים" / ג'ובראן חליל ג'ובראן

- הקשר הראוי בין הורים לילדים, על פי הדובר, הוא קשר שבו ההורים משחררים את הילדים ולא מעצבים אותם בדמותם, אלא מאפשרים להם להיות הם עצמם.
- הדימויים והמטאפורות שבאמצעותם מציג הדובר את הקשר הראוי בין הורים לילדים:
  - "ילדיכם אינם ילדיכם פרי געגועי החיים אל עצמם" – הכוונה היא כי אין על ההורים לראות את עצמם כבעלים של הילדים, אלא להבין שתפקידם הוא לשמור על רצף החיים ומחזוריותם בעצם ההולדה.
  - "נשמתם מסתופפת בבית המחר- שם לא תוכלו לבוא אף בחלומותיכם" – הכוונה היא כי על ההורים להבין כי עליהם לשחרר את הילדים וכי לא יוכלו ללוותם לנצח.
  - התמונה המטאפורית של הקִשָּׁת, החצים והקִשָּׁת - שורות 12-17.
- התמונה ממחישה שוב את היותם של ההורים כלי שבאמצעותו מגיעים הילדים לעולם ועליהם לדאוג למלא את צרכיהם, אך לא להשפיע עליהם ובוודאי לא לכפות עליהם את רצונותיהם.
- על הנבחן להציג את השיר על שלושת החלקים המצויים בו, להדגים ולפרט.

שאלה מספר 13 – "גנרל, הטנק שלך" / ברטולד ברכט

- הבית האחרון דומה במבנה התחבירי והרעיוני. השיר בנוי מדפוס חוזר שמציג 4 שלבים:
  1. פנייה לגנרל
  2. הצגת כלי הנשק
  3. ציון היתרונות של כלי הנשק
  4. תאור החיסרון של כלי הנשק
- הבית האחרון שונה משאר הבתים בכך שהוא מציג את האדם ככלי נשק ומתברר באופן מוחלט שהחיסרון הוא בעצם יתרון, מה שמעצים את האירוניה שנבנתה לכל אורכו של השיר.
- זהו שיר מחאה שקורא לאדם להפעיל שיקול דעת, לחשוב בצורה הומנית ולסרב לפקודות רצחניות של הגנרל, המטונימי לנאציזם, למלחמות ולמשטרים טוטליטריים.

פרק שני – נושאים בין – ז'אנריים

ענה על שתי שאלות, כל אחת בנושא בין-ז'אנרי אחר

להיות יהודי, להיות ישראלי: קולות וזהויות

שאלה מספר 18

- סוגיות הקשורות בהגדרת זהות אישית ו/או זהות קיבוצית נבחנות על רקע מתחים בין קבוצות שונות בחברה.
- על הנבחן לכתוב פתיחה הקושרת בין הנושא לבין השאלה.

"ארבעה בתים וגעגוע" / אשכול נבו

- על רקע מתחים שקיימים בחברה הישראלית מאז קום המדינה ושמחזקדים ברומאן בעקבות רצח רבין והפיגועים, עולה שאלת הזהות בקרב יחידים, המייצגים קולות שונים בחברה הישראלית.
- הזהות הישראלית והזהות הערבית מושפעות מהמתח בין יהודים לערבים. מתח זה בא לידי ביטוי:
  - במקום בו מתרחשת היצירה, הקסטל, המריבה על הבית.
  - דמותו של צאדק ויחסו האמביוולנטי אל החברה הישראלית.
  - היחס של הדמויות השונות אל הפיגועים הקטלניים.
  - סצנת החדירה לבית על כל הקולות העולים ממנה.
- על רקע ניפוץ חלום השלום מתערערת הזהות הלאומית הקיבוצית ונוצר אצל היחידים תהליך מחודש של חיפוש זהות דרך נראטיבים שונים בחברה הישראלית:
  - תהליך של חזרה אל הדת- דרך ביתם של סימה ומשה.
  - ערעור המיתוס של "משפחת השכול" ו"טוב למות בעד ארצנו"- דרך ביתו של יותם, והניסיון לכונן זהות אישית מנותקת מהמציאות הישראלית דווקא אצל מי שאיבדו את היקר מכל למען הארץ.
  - מתחים על רקע עדתי- דרך בתיים של הזוגות סימה ומשה/ עמיר ונועה.

"המורדים" / עדנה מזי"א

- סיפור על שלושה דורות שבבסיסו חוויה מכוננת זהות- מרד בניס באבות, מתח בין דורי.
- בסיפור העבר של 1945 בולטת הזהות הלאומית על רקע המאבק על הקמת המדינה והשפעתה ההרסנית על היחיד.
- בסיפור העבר של 1967 בולטת ההתמזגות בין הזהות האישית והלאומית והשפעתן זו על זו.
- בסיפור ההווה של 1997 בא לידי ביטוי אובדן הזהות הקיבוצית כמו גם התערערות הזהות האישית.
- אלמה, המורדת העל דורית, היא הוכחה לדברי עדנה מזי"א על המחזה שבבסיס כל זה עומד הצורך האנושי למרוד כחלק מהגדרת הזהות האישית.

"בתחילת קיץ 1970" / א.ב. יהושע

- בסיפור "בתחילת קיץ 1970" אב אחד ובן אחד מייצגים את דור האבות ודור הבנים- את פניה של החברה הישראלית.
- במרכז הסיפור הזהות של האב הזקן שמייצג את דור האבות המייסדים. זהותו מוגדרת על רקע יחסיו עם בנו שמשקפים את המתח בין אבות ובנים כיסוד מכונן זהות בחברה הישראלית.
- המתח בין האב לבנו מייצג את השבר האידיאולוגי. האב משליט את המלחמה בהכל והבן מייצג את האידיאולוגיה של שלום ודו-קיום.
- המתח מתבטא בהיעדר קשר אמיתי בין הבן לאב. יחסיהם המנוכרים מעוצבים באמצעות מוטיב האור והחושך.
- על הנבחן לפרט את התשובה באמצעות חיבור על דמותו של האב ועל מסעו.

"ארץ התפוזים העצובים" / ע'סאן כנפאני

- המתח בין יהודים וערבים גורם לגיבור הסיפור ולבני משפחתו לחיות כפליטים ומכונן את זהותן האישית של הדמויות כמו גם זהותן הקיבוצית.
- הגיבור שחוה התבגרות מואצת ואבי המשפחה שחוה התרסקות במעמדו, מתארים את השבר הנורא והבלתי הפיך שחוו הפליטים.
- הסיפור מתאר את הזהות החדשה הפלסטינית שנגרמה כתוצאה מהסכסוך.
- על הנבחן לפרט בדוגמאות את התהליך שעוברים הגיבור ובני המשפחה לאורך הסיפור.

"העד" / שולמית הראבן

- הסיפור "העד" מאת שולמית הראבן, מייצג את המתח בין העולה החדש, הפליט, ניצול השואה לבין ילדי הארץ "הצברים".
- זהו סיפור מחאה על האתוס הציוני ומדיניות כור ההיתוך, על האופן בו התייחסה החברה הישראלית לניצולי השואה.
- הסיפור מאיר באור אירונני את מדיניות כור ההיתוך, את מטרת הציונות "לילד מחדש" את היהודי-הישראלי.
- יותם רז מחנך בבית הספר החקלאי מספר את הסיפור ברטרופסקטיבה. הוא מתוודה על כישלונו "לילד מחדש" את שלומק, הנער הפליט שאיבד את משפחתו בשואה.
- יותם רואה במלאכתו שליחות. הוא מעצב את מיתוס הצבר, דור חדש גאון ואכזר, לובש מכנסיים קצרים, מדבר עברית צברית.
- על הבנים בכתה אומר יותם שהם יהיו גיבורים. הם "יפי הבלורית והתואר" באמצעותם יתגשם החלום הציוני.
- התהליך הגלוי שעובר שלומק מהיר. הוא גוזר את מכנסיו הארוכים, זהו תיאור מטונימי לניסיונו להפוך לצבר.
- שלומק מאיים על מעמדו של בועז שמסמל בעיני יותם את הצבר המיתולוגי.
- הסיפור מערער את הסטריאוטיפ של היהודי החלש והכנוע – כחלק מעמדת המחאה.
- במישור הסמוי שלומק נותר הפליט, הנער היהודי שמשפחתו נרצחה.
- הוא כותב צופן בכל מקום, שמנציח את משפחתו, ולא ישן בלילות לקראת ביקורו של החבר בניו. הוא כותב בפולנית את עדותו.
- המפגש עם החבר בניו הוא שיאו של הסיפור. החבר בניו כמו יותם מייצג את הנראטיב הציוני.
- בריחתו של שלומק מבית הספר החקלאי מעידה על כישלון השיטה.

"אני רוצה למות על מיטתי" / יהודה עמיחי

- המתח בין היחיד לחברה על רקע תפיסת עולם מעצב את זהותו של הדובר.
- הדובר מוחה כנגד המיתוס "טוב למות בעד ארצנו" ומעלה את ערך החיים כערך עליון. בכך הוא מעצב את זהותו כאינדיבידואל, כמו גם את הזהות הלאומית המאופיינת במאבק אידיאולוגי ובקולות מחאה.

"תל אביב 1935" / לאה גולדברג

- המתח בין "הכאן לשם", בין הגלות למולדת, הוא יסוד מכוון בזהות של העולה החדש ושל החברה כחברת מהגרים.
- השיר מתאר את תחושת הזרות של העולה החדש במפגשו עם המולדת ההיסטורית.
- באופן מובלע יוצא השיר נגד העיקרון של שלילת הגלות ומבקש לבסס זהות המאופיינת בשניות, המאופיינת בכאב שתי המולדות.
- על הנבחן להסביר את השיר תוך התייחסות לניגודים.

אפשר לענות על שירים נוספים כמו "פעם אדבר" מאת עריידי נעים.

שאלה מספר 19

- הקשר לאדמה ולארץ משפיע על חייהן ובחירותיהן של דמויות שונות וקובע את זהותן.
- יש להתחיל את התשובה במבוא הקושר את התשובה בנושא זהויות וקולות.

"ארבעה בתים וגעגוע" / אשכול נבו

- הקשר לאדמה ולארץ כמשפיע על חייהן ובחירותיהן של הדמויות עומד במרכז הרומן.
- הרומן פורש סיפורם של ארבעה בתים פרטיים המאפיינים באופן מטונימי את הבית הלאומי, הארץ.
- הדמויות ברומן מאפיינות באופן מטונימי את הפסיפס המרכיב את החברה הישראלית.
- הקשר בין הדמויות לבית מאפיין את הזיקה בין קבוצות בחברה הישראלית אל הארץ, המולדת.
- הבית הראשון, הבית של נועה ועמיר, הקשר שלהם לארץ אינו מובן מאליו. הם גרים בדירות שכורות, עוברים דירות לעיתים קרובות, נועה חולמת על לימודים בארה"ב. כשהם ביחד הם מתגעגעים ללחוד וכשהם לבד הם מתגעגעים הביתה.
- מודי חברם מייצג את התרמילאים שמבקשים להתנתק מהמציאות הישראלית הלוחצת. הוא מטייל בעולם בטיול הגדול ומתגעגע לארץ. הרומן מסתיים במכתבו האחרון בו הוא מביע געגועים לארץ: "וחוץ מזה אני רוצה הביתה".
- משה וסימה הם בעלי הבית. משה מתקרב לדת ורואה באלוהים בית.
- משפחתו של יותם שכלה את האח גידי. המשפחה הקריבה למען הגנת הארץ את היקר לה מכל. השכול פירק את התא המשפחתי וכדי לשקם אותו מחליטה המשפחה לעבור לגלות אוסטרליה.

- צאדק מערביי ישראל שעזבו את הארץ ב-1948 מונע על ידי געגוע לבית. הגעגוע מביא עליו אסון, מסבך אותו וגורם למאסרו בכלא ישראל.
- הרומן הוא רומן פוליפוני. ריבוי קולות המספרים מעצב את מגוון הזיקות לארץ.

"המורדים" / עדנה מזי"א

- המורדים הוא מחזה מודרני המתאר שלושה דורות של מורדים, באמצעותם מעוצב הקשר לארץ.
- בעקבות פגישה בבית הקברות ב-1997 נזכרת מיכאלה בעברה, בשנת 1967 כשהיתה חברה במצפן. היא שומעת על עברם של הוריה כחברים במחתרת לח"י ב-1945. המרד של בנה יאלי בסמכות ההורית, בשם צרכי הפרט, מדגיש את המרד האידיאולוגי של דור ההורים, המיוצג על ידי הורי מיכאלה ושל דור הבנים המיוצג על ידי מיכאלה.
- דור ההורים, שאול, מרתה ויואל מייצגים את האתוס הציוני שבבסיסו אהבת המולדת וערך הגבורה וההקרבה.
- דור הבנים המיוצג על ידי מיכאלה קורא תיגר על המלחמה כדרך חיים והזיקה שלו לארץ נחלשת.
- דור הנכדים המיוצג על ידי יאלי הוא דור של קץ האידיאולוגיות. את יאלי לא מעניית ההיסטוריה היהודית ולא פועלה של סבתו למען הארץ.
- הקשר לארץ מעוצב על ידי שלושה דורות שעוצמת הזיקה שלהם לארץ משתנה עם חלוף העיתים, דבר שמאפיין את הזהות הישראלית.

"ארץ התפוזים העצובים" / ע'סאן כנאפני

- ב"ארץ התפוזים העצובים" הריחוק מהמולדת ומהאדמה משפיע וגורלי בחייהן של הדמויות ביצירה.
- הריחוק מהארץ ומאדמת התפוזים מערער את מעמדו של האב ומחולל תחושה של אובדן שורשים, של אובדן שייכות ושל אובדן תחושת ביטחון.
- ריחוק מהטריטוריה מביא עימו תחושות יגון, פחד והתמוטטות דמות האב, חוויה מרכזית בזהות הפלסטינית.
- "ארץ התפוזים העצובים" נמסר על ידי מספר מבוגר, המשחזר את בריחת בני משפחתו ב-1948 מעכו ללבנון.
- על הנבחן לפרט את ההשלכות הנפשיות, הכלכליות והמשפחתיות שהן תולדה של הניתוק מהאדמה ולבסס את דבריו על הופעת מוטיב התפוזים.

- הקשר הבלתי אמצעי בין העם היהודי לאדמת ארץ ישראל מתואר ביצירות ספרות רבות. בסיפור זה, הקשר של פלשתינאי לאותה אדמה, לאותה טריטוריה, בא לידי ביטוי.
- הסיפור ממחיש את מורכבות הסכסוך הערבי-ישראלי ואת עוצמת הקשר של שני עמים ל"אדמת המריבה".

"העד" / שולמית הראבן

- הסיפור "העד" מאת שולמית הראבן מתאר את הקשר לאדמה ולארץ העומד בבסיס האתוס הציוני.
- הסיפור מתרחש בבית הספר החקלאי. בתי הספר החקלאיים הכשירו את בני הנוער להתיישבות העובדת, להגשמת המפעל הציוני.
- שלומק הנער, הוא פליט שמגיעה לארץ ישראל ומקווה למצוא בה "חוף מבטחים".
- הוא עוטה על עצמו את דמות ה"צבר" ומנסה לבסס זהות גלויה שבבסיסה הקשר לאדמה, אך בלילות רודפת אותו זהותו הגלותית וזכר בני משפחתו שנספו בשואה.
- זהו סיפור מחאה על האתוס הציוני ומדיניות כור ההיתוך, על האופן הו התייחסה החברה הישראלית לניצולי השואה.
- הסיפור מאיר באור אירוני את מדיניות כור ההיתוך, את מטרת הציונות "לילד מחדש" את היהודי-הישראלי.
- יותם רז מחנך בבית הספר החקלאי מספר את הסיפור ברטרופקטיבה. הוא מתוודה על כישלונו "לילד מחדש" את שלומק.
- יותם רואה במלאכתו שליחות – מחנך בבית הספר החקלאי. הוא מעצב את מיתוס הצבר, דור חדש גאון ואכזר, לובש מכנסיים קצרים, מדבר עברית צברית.
- שלומק מאיים על מעמדו של בועז שמסמל בעיני יותם את הצבר המיתולוגי.
- הסיפור מערער את הסטריאוטיפ של היהודי החלש והכנוע – כחלק מעמדת המחאה.
- במישור הסמוי שלומק נותר הפליט, הנער היהודי שמשפחתו נרצחה. הוא כותב צופן בכל מקום, שמנציח את משפחתו, ולא ישן בלילות לקראת ביקורו של החבר בניו – כותב בפולנית את עדותו.
- המפגש עם החבר בניו הוא שיאו של הסיפור. החבר בניו כמו יותם מייצג את הנראטיב הציוני, את הקשר לאדמה ואת המחויבות של הישוב הציוני לשארית הפלטה כאן בארץ.
- בריחתו של שלומק מבית הספר החקלאי מעידה על כישלון השיטה.

"תל אביב 1935" / לאה גולדברג

- השיר מבטא את קשיי ההסתגלות לארץ של הדוברת. הדוברת מרגישה תחושת זרות וניכור המועצמת מתוקף הגעגועים למולדת הישנה על נופיה ואקלימה.
- השיר מייצג את כאב שתי המולדות.
- אמצעי העיצוב הבולטים בשיר: ניגודים ויסודות בלתי תואמים, אפיון מטונימי, תמונות מטאפוריות, שאלה רטורית.
- אופיו הדיאלקטי של השיר לאור הסיום.

"אל ארציי" / רחל

- נושא המרכזי של השיר הוא אהבת המולדת והקשר העמוק אליה. רחל מבטאת בשיר זה את האתוס הציוני ברוח העלייה השנייה.
- בשיר בא לידי ביטוי קשר בלתי אמצעי אינטימי בין הדוברת לבין המולדת.
- הקשר בא לידי ביטוי במוכנות להקריב למען הארץ ובתחושה של שותפות גורל.
- אמצעי העיצוב הבולטים בשיר: מטאפורה של אם ובת, המילה מנחה, האוקסימורון "מנחה דלה", פניה ישירה לארץ.

נשיות וגבריות: ייצוגי מגדר בספרות

שאלה מספר 28

- יצירות רבות מציגות התנהגויות המתאפיינות בשתיקה, בהשתקה או בדיבור גלוי ומתריס של דמויות נשים ביחסיהן עם סביבתן החברתית.
- על הנבחן לנסח מבוא המקשר את התשובה לנושא נשיות וגבריות.

"בית בובות" / הנריק אבסן

- המחזה "בית בובות" מעמיד במרכזו את נורה, אישה בעולם פטריארכלי בו הקול ההגמוני הוא קולו של הגבר.
- הסביבה הפטריארכלית מתייחסת אליה כאל אובייקט בעוד היא מכוונת את עצמה כסובייקט.
- בראשית המחזה נורה היא אישה קטנה, אינפנטילית שאיננה משמיעה את קולה האמיתי. במהלך המחזה היא עוברת שינוי ומגיעה להכרה במקומה ומעמדה.
- השינוי מתבטא בדיבור גלוי ואף מתריס בדיאלוג הסיום.
- פירוט הדוגמאות כמו בשאלה 29.

"בדמי ימיה" / עגנון

- במרכז הנובלה "בדמי ימיה" עומדת דמותה של תרצה שמאופיינת בדיבור גלוי ואף מתריס.
- תרצה, נערה צעירה, הנחשפת לקשר האהבה שלא מומש בין אמה לבין גבר צעיר ומבטיח בשם עקביה מזל. כשתרצה לומדת על העוול שנעשה לזוג האוהבים, היא מחליטה לתקן את המעוות, לחבר את חייה עם חיי אמה ולהינשא לעקביה מזל.
- תרצה היא גבורת בעלת קול: היא קוראת תיגר על מוסכמות שולטות, היא יוזמת סדרת פגישות עם עקביה, היא מתעמתת עם מינטשי, אביה והמשרתת קילא, תוך שהיא מגינה על עמדותיה.
- תרצה נישאת לעקביה, אך נישואיה מתבררים כטעות.
- על הנבחן לבסס את דבריו באמצעות דיון בדמותה של תרצה וקורותיה.

"בדרך לסיידר סיטי" / סביון ליברכט

- ישנה אפשרות לענות גם על סיפור זה. היעזר בתשובה לשאלה 29.

"מרתה תמתי עד נצח" / רות אלמוג

- במרכז הסיפור דמותה של מרתה ששוקת. כשהאישה שותקת גופה מדבר במקומה. בסיפור זה צועק גופה של מרתה את מצוקתה באמצעות מחלת העור שמתפרצת.
- השתיקה של מרתה מוסברת ביחסיה עם אביה שקבעו את אופיה כאישה פסיבית, כאישה מושקת.
- על הנבחן לפרט את התנהגויותיה של הדמות לאורך הסיפור ולהתייחס לחללים בסיפור ובעיקר לתיאור האוכסימורוני של הבית שזעק את שתיקתו.
- על הנבחן לפרט את מערכות היחסים של מרתה עם אביה, בעלה ובנה.
- פירוט הדוגמאות כמו בשאלה 29.
- בסוף הסיפור היא משמיעה את קולה מול בנה ובמידת מה משתנה עמדתה הפאסיבית, למרות שלאחר מכן היא חוזרת לשתיקתה המקובעת בה.

הערה: אפשר לענות על סיפורים נוספים כגון: "כריתות" מאת דבורה בארון.

"העיניים הרעבות" / חיים נחמן ביאליק

- דמות האישה בשיר מאופיינת בשתיקה. קולה לא נשמע כי הגבר הוא בעל המבט ובעל הקול.
- היא מוצגת כאובייקט מיני באמצעות הסינקדוכות: העיניים הרעבות, השפתיים הצמאות, העופרים העורגים.
- היא האישה הלילית, הדימונית, אותה מאשים הדובר בשיר באסונו: "מה גדול המחיר שנתתי בבשרך".
- על הנבחן לפרט באמצעות דוגמאות.

"פורטרט של אשה" / אסתר ראב

- במרכז השיר עומדת הזהות הנשית שמיוצגת על ידי הדוברת. נדמה שהדוברת מקבלת את המוסכמות הפטריארכליות, אך סדרת הדימויים בשיר חושפת עמדה מתריסה שקוראת תיגר על מוסכמות אלה.
- על ידי העמדת הקשר הזוגי במרכז השיר כ"ראשית חכמה", נדמה שהדוברת מקבלת את הנורמות ורואה את הזוגיות כצורך יסודי בבסיס הנשיות.
- סדרת הפעלים: היות איתך, ציית לך, היות שלך מחזקת מחשבה זו.
- מערך הדימויים בשיר מערער עמדה זו:
  1. כמו הרוח באילן- דימוי שמציג את הגבר והאישה כשני יסודות חזקים, אוטונומיים וביניהם יחסי הדדיות.
  2. כציית ציפור למעופה- דימוי שמציג את הציות לזוגיות כאינסטקט בסיסי ומעמיד את האישה כשולטת ובוחרת.
  3. כמו הגפן לאדמה- דימוי שמציג את הגבר והאישה באמצעות שני יסודות נקביים. הוא האדמה, היא הגפן וביניהם יחסי גומלין.
- יש הקוראים את השיר קריאה אירונית.

"סינדרלה במטבח" / דליה רביקוביץ'

- בשיר "סינדרלה במטבח" עמדתה של סינדרלה מתריסה. בניגוד לסינדרלה מהאגדה, היא לא הולכת לנשף, היא לא מעוניינת בנסיך ושעותיה הטובות הן דווקא במטבח.
- השיר יוצא נגד ארכיטיפ הגאולה ונגד התפיסות המגדריות המסורתיות על ידי השימוש באגדה הידועה על סינדרלה.
- על הנבחן לתאר את ארכיטיפ הגאולה ואת המקום המשותק של האישה, שממתינה לגבר שיושיעה ומקבלת את מקומה במטבח, הוא המרחב הביתי שלה.

- בשיר מתוארת סינדרלה "למטה במטבח" אך בניגוד לאגדה שמציגה את סינדרלה כתלותית ופאסיבית, לסינדרלה שבשיר דווקא במטבח יש את חירות המחשבה.
- מקומה של סינדרלה במטבח הוא מבחירה. היא מעדיפה את מקומה זה מאשר את הבחירה של אחיותיה להיכנע לנורמות הפטריארכליות, היא מעדיפה את המטבח על פני ההליכה לנשף.
- סינדרלה מבדילה את עצמה מהכלל ומקיפה את עצמה במעגל.
- עם זאת, עמדתה היא עמדת יחיד – היא נמצאת מול כל העולם הגברי וערכיו השמרניים. הרצון להיאבק ולפרוץ החוצה, תוך שמירה על חירותה, גורם לה לקדוח ולחלות.
- סינדרלה מחליטה לצאת למלחמה והיא יוצרת ציפייה לדיבור גלוי.
- הירדמותה היא ביטוי לקושי לשנות את התפיסות הפטריארכליות, לקושי להפוך את ההלכה למעשה.

"מדרשים" / חז"ל

- המדרשים: אחיות, חולדה ובור, אישתו של רבי עקיבא מתאימים כולם לשאלה.
- הנשים במדרשים אלה בדרך התנהלותם משמיעות את קולן ואף מתריסות מול הנורמות השולטות בעולמן החברתי.
- על הנבחן לפרט את תכני המדרש, את התנהגויותיה של הדמות העומדת במרכזו ולהראות כיצד היא משמיעה את קולה.
- חשוב להתייחס לכך שנשים אלה גם אם הן מדברות או מתריסות הן עושות זאת בשם של ערכים חשובים ונעלים אותם מעוניינים חז"ל לבסס.
- למרות הנשים המתריסות שיוצאות נגד הנורמות, המדרשים מבססים עולם פטריארכלי.

"פיגמליון" / אובידיוס

- במיתוס פיגמליון באה לידי ביטוי השתקתה של האישה. מיתוס זה הוא מטאפורה ליחסי הכוחות בין נשים לבין גברים בעולם פטריאכלי.
- פיגמליון מנסה ומצליח, בהתאם לתפיסות מגדריות שמרניות. הוא בורא אישה אידיאלית עבורו, והיא אישה שותקת.
- המסר העולה מן המיתוס הוא שהמראה החיצוני של האישה הוא הקובע, ולגבר יש יכולת ולגיטימציה "ליצור" את האישה על פי ראות עיניו.
- הוא מקבל חיזוק לכך על ידי המענה החיובי של האלים לתפילתו.
- בקראיה חתרנית נחשף הפחד של הגברים מפני כוחן של הנשים המאיימות על ההגמוניה הגברית, ולפיכך יש צורך להשתיקן ולעצבן על פי הקריטריונים הפטריאכליים.

שאלה מספר 29

- יש הטוענים שפסיביות ותלותיות מאפיינות את הזהות הנשית ואילו אקטיביות ועצמאות מאפיינות את הזהות הגברית.
- על התלמיד לנסח מבוא המקשר את התשובה לנושא נשיות וגבריות.

”בית בובות” / הנריק איבסן

- בהתאם לתפיסות המגדריות המסורתיות, הגברים במחזה: הלמר, ד”ר ראנק וקרוגסטאד, מאופיינים באקטיביות ועצמאות. שלושתם גברים לבנים ומשכילים, שמייצגים את הקול ההגמוני בעולם הפטריאכלי.
- בניגוד לגברים, נורה מאופיינת בפאסיביות ובתלותיות.
- עם זאת, התפקידים המגדריים המסורתיים מתהפכים במהלך המחזה.
- נורה, גיבורת המחזה, עוברת תהליך שבסיומו מגיעה לאמת חדשה על חייה. היא לוקחת אחריות על גורלה ומחליטה לצאת נגד הערכים הפטריאכליים המיושנים ולכונן את עצמה. היא עוזבת את ביתה ומשלמת מחירים כבדים כדי להגשים את עצמה.
- גם לינדה, מכורח נסיבות חייה, מייצגת תהליך של הגשמה עצמית ויציאה מפאסיביות לאקטיביות.
- הגברים שמחזיקים באותם ערכים פטריאכליים מביאים על עצמם את כליונם: ד”ר ראנק מת והלמר, שננטש על ידי אשתו, נשאר פאסיבי וחסר כוחות מול הכוחות שמגלה נורה אשתו.
- יש להדגים על ידי:
  - דיאלוג הפתיחה
  - סצנת הריקוד
  - סצנת השיא בסיום המחזה- דיאלוג הסיום

”בדמי ימיה” / ש”י עגנון

- הנובלה ”בדמי ימיה” מעמידה במרכזה דמות נשית המאופיינת כאקטיבית ועצמאית ובכך קוראת תיגר על תפיסות פטריארכליות מוטות המשייכות לנשים תכונות לא נחשקות בעולם המודרני כמו פסיביות ותלותיות.
- תרצה, גיבורת הסיפור, היא הסמכות הנרטיבית, היא בעלת הקול. הקוראים צמודים לשיפוט המוסריים שלה ולמערכת הערכים שלה.
- בעקבות מות אמה, נחשפת תרצה לעוול שנעשה בעבר ומחליטה לתקנו.

- הרצון לתקן את העוול בא לידי ביטוי בהחלטת תרצה להגשים את מה שאימה החמיצה, את האהבה לעקביה מזל.
- מרגע שנחשפה תרצה לעוול, היא יוזמת פגישות עם עקביה, ובסופן היא משכנעת אותו להינשא לה. מפגישה לפגישה גוברים יוזמתה ואומץ ליבה.
- היא מגינה על עמדותיה כשהיא מתעמתת עם מינטשי ואביה בקשר לרצונה להינשא לעקביה.
- היא מודעת לאומללות חיי נישואיה.
- לעומתה עקביה מאופיין בחוסר יוזמה. הוא נגרר אחרי תרצה ופועלה.
- דמויות אלה מערערות על הסטריאוטיפים המקובלים לפיהן האישה פסיבית ותלותית ואילו הגבר אקטיבי ועצמאי.

"בדרך לסיידר סיטי" / סביון ליברכט

- הסיפור פורש את התעצמותה הנפשית של חסידה הררי. במהלך מסעה בארה"ב, חסידה מוצאת את קולה הפנימי, קוראת תיגר על תכתיבי בעלה ופועלת כשהיא נסמכת על שיקול דעתה ועל הבנתה.
- בתחילת הדרך חסידה מוצגת ככנועה ופאסיבית.
- שתי תובנות במהלך המסע מסייעות לה לראות את עצמה ואת עולמה החברתי בעיניים אחרות.
- בתחנת הביניים חסידה בוחרת להיפרד מבעלה ומבנה ולהמשיך את המסע בחברת משפחת חדד, השכנים הערביים.
- היא מנסחת עמדה מתנגדת לעמדת בעלה תוך שהיא גוררת את מזוודותיה ומתרחקת.
- תהליך ההתעצמות מעוצב באמצעות מוטיב הקול.
- השינוי בהתנהלותה של חסידה קורא תיגר על תפיסות פטריארכליות מוטות בנוגע לאישיות הנשית ומחזק תפיסות מגדריות הגורסות שאין שום נחיתות מולדת באישיות הנשית.

"מרתה תמתי עד נצח" / רות אלמוג

- בהתאם לתפיסות המגדריות המסורתיות, פאסיביות ותלותיות מאפיינות את מרתה, גיבורת הסיפור, ואילו אקטיביות ועצמאות מאפיינים את הגברים ששולטים בחייה.
- למרות מודעותה למצבה, מרתה נשארת חסרת כוחות אל מול השליטה של הגברים בחייה, ורק בסוף הסיפור היא מצליחה לגלות אקטיביות מסוימת כשהיא יוצאת נגד עקירת הגן על ידי בנה.
- לעומת מרתה, הגברים בסיפור מתוארים כאקטיביים וכשולטים בחייה.

- על הנבחן לתאר את הפער בין עולמה הפנימי המודע של מרתה לבין התנהגותה הפאסיבית בקשרים עם הגברים בחייה.
- על הנבחן לתאר את היחסים בינה לבין שלושת הגברים:
  - אביה של מרתה, כולל האלוזיה לפואמה של יל"ג.
  - בעלה של מרתה כולל הבגידה שלו בה, ההתייחסות למחלה הפסיכוסומאטית שלה והאשפוז.
  - הקשר עם הבן כולל עקירת הגן.
- על הנבחן לתאר את הסיום: מצד אחד ניסיונה של מרתה לגלות אקטיביות על ידי מחאה נגד עקירת הגן, אך מצד שני דיווש מעגלי במרתף שמעיד על חוסר יכולת לצאת מהפאסיביות והכניעות שלה.

הערה: אפשר לענות על סיפורים נוספים כמו "כריתות" מאת דבורה בארון.

"פורטרט של אשה" / אסתר ראב

- במרכז השיר עומדת הזהות הנשית שמיוצגת על ידי הדוברת. שיר זה נדמה כמאמץ מוסכמות פטריארכליות, לפיהן פאסיביות ותלותיות מאפיינות את הזהות הנשית, ואקטיביות ועצמאות את הזהות הגברית. מערך הדימויים בשיר מערער מוסכמות אלה ומציג אישה עצמאית, חזקה ושווה לגבר.
- הפאסיביות והתלותיות, לכאורה, מיוצגות על ידי העמדת הקשר הזוגי במרכז השיר כ"ראשית חכמה", כצורך יסודי בבסיס הנשיות ובאמצעות סדרת הפעלים: היות איתך, ציית לך, היות שלך.
- מערך הדימויים בשיר מערער עמדה זו:
  1. כמו הרוח באלף- דימוי שמציג את הגבר והאישה כשני יסודות חזקים, אוטונומיים וביניהם יחסי הדדיות.
  2. כציית ציפור למעופה- דימוי שמציג את הציות לזוגיות כאינסטקט בסיסי ומעמיד את האישה כשולטת ובוחרת.
  3. כמו הגפן לאדמה- דימוי שמציג את הגבר והאישה באמצעות שני יסודות נקביים. הוא האדמה, היא הגפן וביניהם יחסי גומלין.

"סינדרלה במטבח" / דליה רביקוביץ'

- בשיר "סינדרלה במטבח" מתוארת סינדרלה כדמות עצמאית, בניגוד לאגדה שמציגה אותה כתלותית ופאסיבית.
- השיר יוצא נגד ארכיטיפ הגאולה ונגד התפיסות המגדריות המסורתיות על ידי השימוש באגדה הידועה על סינדרלה.
- על הנבחן לתאר את ארכיטיפ הגאולה ואת המקום הפאסיבי של האישה, שממתינה לגבר שיושיעה ומקבלת את מקומה במטבח, הוא המרחב הביתי שלה.
- היא אמנם "למטה במטבח", אבל יש לה "חירות דעת".
- מקומה של סינדרלה במטבח הוא מבחירה. היא מעדיפה את מקומה זה מאשר את הבחירה של אחיותיה להיכנע לנורמות הפטריארכליות, היא מעדיפה את המטבח על פני ההליכה לנשף.
- סינדרלה מבדילה את עצמה מהכלל ומקיפה את עצמה במעגל.
- עם זאת, עמדתה היא עמדת יחיד – היא נמצאת מול כל העולם הגברי וערכיו השמרניים. הרצון להיאבק ולפרוץ החוצה, תוך שמירה על חירותה, גורם לה לקדוח ולחלות.
- סינדרלה מחליטה לצאת למלחמה והיא יוצרת ציפייה למימוש האקטיביות והעצמאות בעולם שמחוץ למטבח.
- סינדרלה מבינה שמאבק-היחיד שלה הוא חסר סיכוי ולכן היא נרדמת. הירדמותה היא ביטוי לפאסיביות בשל הקושי לשנות את התפיסות הפטריארכליות, ובשל הקושי להפוך את ההלכה למעשה.